

Klimaendringer topper listen over miljøutfordringer — Europa kjenner varmen

Beslutningstakere, næringsliv og privatpersoner må gripe fatt i en lang rekke miljøutfordringer nå — eller betale dyrt senere

PRESSEMELDING — Brussel, 29. november 2005

Sperrefrist 29. november 2005 kl. 00.00

De fire varmeste årene siden målingene begynte har vært 1998, 2002, 2003 og 2004. Ti prosent av de alpine isbreene ble borte bare i løpet av sommeren 2003. Med denne farten vil tre firedeler av isbreene i Sveits være borte innen 2050. Europa har ikke opplevd klimaendringer av et tilsvarende omfang på 5 000 år, går det fram av en ny rapport fra Det europeiske miljøbyrå (EEA) i København.

'Europas miljø — Tilstand og utsikter 2005', som er en femårsrapport for 31 land, gir en oversikt over Europas miljø og peker på hvilke miljøutfordringer vi står overfor. Klimaendringene er bare én av utfordringene. Andre er biologisk mangfold, marine økosystemer, land- og vannressurser, luftforurensning og helse. For første gang inneholder rapporten en analyse for hvert land, med resultatindikatorer og sammenligninger for alle land som er med i rapporten, dvs. EU-25 pluss Bulgaria, Island, Liechtenstein, Norge, Romania, Tyrkia og Sveits.

Rapporten fastslår at gjennomsnittstemperaturen i Europa er gått opp med 0,95 °C i løpet av det 20. århundret. Dette er 35 % mer enn den globale gjennomsnittlige økningen på 0,7 °C, og temperaturene vil fortsette å stige. EU har erkjent dette og satt seg som mål å begrense den global temperaturøkningen til 2 °C over førindustrielt nivå.

'Uten effektiv innsats over flere tiår vil den globale oppvarmingen føre til nedsmelting av polisen og forørkning i sør. Europas befolkning vil faktisk kunne bli konsentrert i kontinentets midtre områder. Selv om vi klarer å holde den globale oppvarmingen innenfor EUs mål om 2 °C økning, vil vi komme til å leve under atmosfæriske forhold som mennesket aldri noen gang har opplevd. Enda kraftigere utslippskutt er påkrevet,' sier Jacqueline McGlade, administrerende direktør for EEA.

EUs miljølovgivning har virket, sier rapporten. Vi har fått renere luft og vann, faset ut en del av de ozonnedbrytende stoffene og doblet avfallsgjenvinningen. Vi har også fått mindre forurensende biler — uten den enorme forbedringen som katalysatoren har medført i løpet av de siste tjue årene, ville utslippene av enkelte stoffer vært ti ganger så høye som i dag. Og likevel har det tatt 10–20 år for at virkningen av disse tiltakene skulle vise seg, framgår det av rapporten.

Endringene i våre forbruksmønstre setter nå denne positive utviklingen i fare. Europeerne lever lenger, og det stigende antallet alenehusholdninger gjør at vi trenger stadig større boarealer. Fra 1990 til 2000 ble mer enn 800 000 hektar av Europas arealer bygget ut. Eller et landområde som er tre ganger større enn Luxembourg. Fortsetter denne utviklingen, vil Europas byarealer ha doblet seg på bare litt over hundre år. Å håndtere byspredningen er avgjørende om vi skal kunne beskytte våre naturressurser, sier rapporten.

Vi reiser lengre og oftere og forbruker dobbelt så mye av klodens ressurser som gjennomsnittet for verdens befolkning. Transport er den kraftigst voksende bidragsyteren til utslippene av klimagasser og vil være det i all overskuelig framtid. For eksempel forventes flytrafikken å dobles fram til 2030. Dermed setter vi også klare fotavtrykk utenfor Europa og forringer naturressurser og skader verdens miljø.

Eurobarometer-undersøkelser viser at over 70 % av europeerne vil at beslutningstakerne skal legge like stor vekt på miljø som på økonomiske og sosiale hensyn. For å ta hensyn til disse standpunktene understreker rapporten at beslutningstakerne må samarbeide, både på europeisk, nasjonalt og lokalt plan. De må integrere miljøhensyn i politikken i sektorer som transport, landbruk og energi og få på plass rammer som både den enkelte og næringslivet kan handle ut ifra.

'Vi trenger beslutningstakere som tenker langsiktig. Vi må gradvis flytte avgiftene bort fra arbeid og investeringer og over på forurensning og ineffektiv material- og arealutnyttelse. Vi trenger også reformer når det gjelder subsidieringen av transport, boliger, energi og landbruk. Vi trenger subsidier som fremmer bærekraftige praksiser og effektive teknologier,' sier professor McGlade.

'Dersom disse reformene også inneholder nødvendige insentiver, vil de føre til økt investering, mer nyskaping og styrket konkurranseevne. Vi har allerede sett dette i praksis i en del land og sektorer. Høye bensinavgifter og strenge miljøkrav har ført til at vi i Europa i de siste tiårene har fått biler som er nesten dobbelt så drivstoffeffektive som bilene som kjører på amerikanske veier. Vi har sett hva det koster å ikke gjøre noe, både i forhold til våre egne liv og i forhold til miljøet, eksempelvis sammenbrudd i fiskebestander, bruk av asbest i bygninger, surt regn og bly i bensinen. Det lønner seg å handle nå for å sikre framtiden,' sier professor McGlade.

Merknader til redaktøren:

Om Det europeiske miljøbyrå (EEA): EEA har sin base i København. Byrået har som mål å støtte bærekraftig utvikling og bidra til å oppnå betydelig og målbar forbedring av Europas miljø ved å levere rettidig, målrettet, relevant og pålitelig informasjon til beslutningstakere og allmennheten.

Som del av sitt mandat utgir EEA hvert femte år en omfattende gjennomgang av Europas miljøtilstand. **'Europas miljø – Tilstand og utsikter 2005'** inneholder:

- **en integrert vurdering av Europas miljø** med kapitler om:
 - Miljø og livskvalitet
 - Arealbruk
 - Klimaendringer
 - Luftkvalitet og helse
 - Ferskvannsressurser
 - Hav og kystområder
 - Jordbunn
 - Biologisk mangfold og økosystemer
 - Miljø og økonomiske sektorer
 - Framtiden
- **Et kjernesett av indikatorer**, som er et lite antall indikatorer som er stabile og kan brukes til å måle virkningene av politikken, f.eks. framgang i retning av Kyoto-målene. Et eksempel på kjerneindikatorer er utslipp av klimagasser. Indikatorene gir relevant informasjon til rett tid om trender og utvikling som finner sted i miljøet.
- **Landanalyser** basert på ni av kjerneindikatorene. Analysen er underbygget av informasjon som landene selv har lagt fram, og gjør det mulig å sammenligne miljøresultatene i en 'måltavle' for hvert land.

Landanalysene er utarbeidet i et samarbeid mellom det enkelte land og EEA og gir analysene i forbindelse med måltavlen et bredere perspektiv på landnivå. Indikatorutvalget på måltavlen er EEAs ansvar og gjenspeiler ikke nødvendigvis det enkelte lands prioriteringer. For å gi en grundigere forståelse av temaene på landnivå er enkelte tall hentet fra nasjonale kilder. De vil derfor ikke alltid være helt sammenlignbare med data innsamlet av Eurostat, EEA eller andre internasjonale organer. EEA påtar seg ansvaret for sluttresultatet.

Hvis du vil vite hvordan ditt land gjør det, kan du slå opp i rapportens del C.

- **Land rapporten omfatter:** EU-25 (Østerrike, Belgia, Kypros, Den tsjekkiske republikk, Danmark, Estland, Finland, Latvia, Litauen, Luxembourg, Malta, Nederland, Polen, Portugal, Frankrike, Tyskland, Hellas, Ungarn, Irland, Italia, Slovakia, Slovenia, Spania, Sverige, Storbritannia) og Bulgaria, Island, Liechtenstein, Norge, Romania og Tyrkia.

Nettlenker

Tilgang til rapporten får du her: http://reports.eea.eu.int/state_of_environment_report_2005_1/

Kontaktinformasjon

Mediehenvendelser:

Brendan Killeen
presseansvarlig
Kommunikasjon og virksomhetsanliggender
tlf.: +45 33 36 72 69
mobil: +45 23 68 36 71

Marion Hannerup
leder
Kommunikasjon og virksomhetsanliggender
Tlf.: +45 33 36 71 60
mobil: +45 51 33 22 43

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Tel.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Web: www.eea.eu.int
Enquiries: www.eea.eu.int/enquiries

Europas miljø — Tilstand og utsikter 2005

Sammendrag

Europeiske forbedringer, lokale valg, globale konsekvenser

Europeerne vet å sette pris på miljøet — Eurobarometer-undersøkelser viser at et stort flertall (over 70 %) ønsker at beslutningstakerne skal legge like mye vekt på miljøet som på økonomiske og sosiale hensyn. Som enkeltpersoner er europeerne selv villig til å gjøre noe for miljøet, men de ville gjort mer om de hadde hatt bedre informasjon om miljøvennlige valg som koster lite eller ingenting. De ville også gjort mer om de var sikre på at andre gjorde det samme.

I løpet av de siste tretti årene er mye blitt gjort for å forbedre Europas miljø. Det selges for det meste bare blyfri bensin. Ozonnedbrytende klorfluorkarboner (KFK) er faset ut. Utslippene av nitrogenoksid fra veitransport er redusert med ca. 90 % sammenlignet med hva de ville vært dersom bilparken ikke var utstyrt med katalysatorer.

Økt behandling av avløpsvann fra byområdene gjør at Europas elver, innsjøer og elvemunninger nå er renere enn på lenge. Hele 18 % av Den europeiske unions territorium er naturområder med vernestatus, og dette er avgjørende i arbeidet for å bevare økosystemene og opprettholde det biologiske mangfoldet. Skogsarealene øker noe, og enkelte områder har nå en høyere regenereringstakt enn tidligere. Disse og mange andre framskritt er med på å bedre menneskenes helse og livskvalitet.

Men det er nok av utfordringer å gripe fatt i. Den mest presserende er klimaendringene, som allerede har gitt seg utslag i stadig hyppigere tilfeller av ekstremvær, regional vannknapphet og smelting av polisen. Andre miljøprioriteringer er luftforurensning og et regelverk for kjemikalier med sikte på å redusere helse- og miljøkonsekvensene, å bevare landressursene som produksjonsressurs og som reservoar av biodiversitet, forbedre kvaliteten og forsyningen av ferskvann, samt sikre sunne hav. De marine økosystemene er spesielt viktige ettersom de opprettholder produksjonen av mange av de

økologiske produktene og tjenestene vi er avhengige av.

Svarene på noen av disse utfordringene kan finnes i økt bruk av fornybare energikilder som vind- og solenergi til erstatning for en del av de ikke-fornybare ressursene, som jo bare finnes i begrensede mengder, og som industriland og utviklingsland konkurrerer om å utnytte.

Mange av miljøproblemene vi i dag har, skyldes måten vi i Europa har utnyttet våre landressurser på, strukturen i økonomien og vår levemåte. Dette er forhold det er vanskelig å gjøre noe med. Men vi kan merke oss at det har vært et skifte i miljøfokus fra produksjon til forbruk. Økt bevissthet omkring miljøkonsekvenser og helseeffekter vil ha en positiv innvirkning på de valgene vi treffer i det daglige — hva vi skal kjøpe, hvor vi skal bo og arbeide og hvor vi skal reise.

Konsumet i husholdningene i EU-15 økte med en tredel i perioden 1990–2002. Prognosene tilsier en dobling i EU-25 innen 2030, dog med store forskjeller mellom inntektsgrupper og regioner. I en stadig mer globalisert økonomi får de valgene forbrukerne tar, uansett hvor de befinner seg, stadig større innvirkning på miljøet ikke bare i Europa men også i mange andre deler av verden. Vi trenger en bedre forståelse av potensielle konsekvenser, og følgelig økt forskningsinnsats, for å reversere en del av dagens og framtidens negative trender.

EU-25s 'økologiske fotavtrykk' — det arealet som trengs for å produsere de ressursene vi forbruker, og absorbere det avfallet vi produserer — er ca. fem 'globale hektar' pr. person, eller ca. halvparten av USAs økologiske fotavtrykk, men fortsatt større enn Japans. Det er også mer enn dobbelt så stort som gjennomsnittet for land som Brasil, Kina eller India. Allerede i dag er det samlede globale forbruket av naturressurser ca. 20 % høyere enn den årlige regenereringstakten. Med andre ord 'bruker vi av kapitalen', mens det vi burde gjøre, er å 'bruke av avkastningen'.

Urbanisering og arealbruksendringer

Nærmere tre firedeler av Europas befolkning bor i byer og forsteder, som utgjør ca. 10 % av EUs totale areal. Dette kan synes som håndterbare størrelser, men intensiteten i arealutnyttelsen og konkurrerende interesser i arealbruken kan få konsekvenser for store deler av Europa, langt unna der hvor den aktuelle arealbruken faktisk finner sted.

Nyere analyser viser at byggingen av boliger, kontorer, butikker, fabrikker og veier har gitt ytterligere 800 000 hektar produktive arealer nytt arealdekke, og at kontinentets bymessige arealer i perioden 1990–2000 dermed ble utvidet med 6 %. Dette tilsvarer tre ganger Luxembourgs flateinnhold og representerer en vesentlig reduksjon i naturkapitalen. Den lave prisen på godt jordbruksland i forhold til tomter i allerede urbaniserte områder er en av nøkkelfaktorene bak den bymessige spredningen.

Turismen er også en næring i kraftig vekst, en utvikling som delvis drives av billige flyreiser og av Europas stadig rikere og aldrende befolkning. Turismen bidrar også til byspredningen, særlig i baklandet til tettsteder langs kysten, f.eks. langs den kraftig utbygde Middelhavskysten. Turistutbygging som er dårlig planlagt, kan dessuten øke presset på områder som allerede opplever belastning på vannressursene.

Etter hvert som byene vokser, øker presset på arealene og vannet i omkringliggende områder. Denne veksten virker inn på viktige 'tjenester' som vi forventer å få gratis fra naturen, f.eks. naturlig filtrering av grunnvannet i de vannførende sjiktene hvor vi henter drikkevannet, bevaringen av våtmarker og av det genetiske mangfoldet som finnes i områder med småskala, ekstensivt jordbruk. Et skogdekke som fjernes, kan føre til radikale forandringer i nedbørfeltet og forårsake jordskred og andre problemer og samtidig øke flomfaren i flere områder.

Klimaendringene er her

Klimaendringene er underveis. I løpet av de siste 100 årene har gjennomsnittstemperaturen i Europa steget med 0,95 °C og forventes å stige med ytterligere 2–6 °C i løpet av kommende århundre. Noen steder vil landbruket nok kunne ha fordeler av en lengre vekstsesong, mens alvorlig vannknapphet og alvorligere (og vanskeligere forutsigbare) værhendelser vil gjøre landbruket mer risikofylt andre steder.

Med stigende havtemperaturer blir det økt fare for algeoppblomstring, dvs. av giftig planteplankton, som er skadelig både for livet i havet og for menneskene. Dyreplankton — som utgjør bunnen av næringskjeden — og fisk som har dyreplankton som sin viktigste næringskilde, har en tendens til å følge temperaturutviklingen. Faktisk har en del arter allerede migrert tusen kilometer lengre mot nord. Landbaserte dyre- og plantearter flytter også på seg. Men dessverre kan ikke alle arter flytte på seg. Alpine arter som lever i de høyestliggende områdene, har snart ikke flere muligheter.

Dette er bakgrunnen for at ministrene i EU har blitt enige om et mål for å begrense den langsiktige globale økningen i gjennomsnittstemperatur til ikke over 2 °C over førindustrielt nivå. De har også angitt at det kan bli nødvendig å stabilisere CO₂-konsentrasjonene godt under 550 ppm for å nå dette målet, noe som vil forutsette at industrilandene innen 2050 oppnår utslippsreduksjoner på 60–80 % i forhold til 1990-nivå. Med EUs kvotehandelssystem og tiltak som Det europeiske klimaendringsprogrammet ligger EU på kort sikt godt an til å oppfylle målene i Kyoto-protokollen. Imidlertid vil målet på mellomlang sikt, dvs. for 2020 — 15–30 % reduksjon i utslippene av klimagasser i forhold til 1990-nivå — bli vanskeligere å realisere.

Scenariostudier EEA har gjennomført, har konkludert med at nøkkelen til en økonomi med lave karbonutslipp primært ligger i tre tiltak: redusert energiforbruk, økt andel fornybar energi samt økt energieffektivisering både når det gjelder produksjon og bruk av kraft, særlig ved hjelp av

ytterligere energibevaringstiltak. Bruken av fornybar energi i kraftproduksjonen øker gradvis, samtidig som muligheten for å øke bruken av kjernekraft til produksjon av elektrisitet fortsatt er et åpent — og høyst omdiskutert — spørsmål i de fleste land.

Langsam framgang i styringen av energietterspørselen

Siden 2000 har økt effektivitet i energiproduksjonen og redusert energietterspørsel i industrien blitt oppveid av økt energiforbruk hos forbrukerne og i servicesektoren. Stadig flere husholdninger bruker stadig flere elektriske apparater. Studier tyder f.eks. på at elektrisk utstyr som står i hvilemodus, nå står for 3–13 % av husholdningenes elektrisitetsforbruk.

Innen 2030 ventes etterspørselen etter energi i Europa å stige med i underkant av 20 %. Dette er mye mindre enn veksten i BNP, men utviklingen går likevel i feil retning i forhold til det som er nødvendig for å få bukt med klimaendringene. Kostnadseffektive tiltak for å bedre energieffektiviteten blir ikke tatt i bruk i tilstrekkelig grad. Mer effektive varmekraftverk vil kunne øke energiutnyttelsen. CO₂-utskillelse og -lagring kan være en overgangsteknologi. Endelig vil markedsbaserte virkemidler og forskrifter kunne brukes til å stimulere til energieffektiviseringstiltak i bygninger, kjøretøy og forbruksvarer og dermed bidra til å redusere etterspørselen.

På mellomlang sikt vil vedvarende investeringer i fornybare energikilder, i energieffektivisering og i hydrogen som energikilde kunne gjøre Europa mindre avhengig av fossile brenslers. Hydrogen som energikilde er spesielt av interesse for transportsektoren, som er den raskest voksende bidragsyteren til Europas økende energietterspørsel og CO₂-utslipp. Dessverre forventes denne trenden å fortsette ennå noen tiår framover. Særlig forventes lufttransporten å doble sin andel av det samlede transportbehovet mellom 2000 og 2030.

Ved å fastsette ambisiøse mål for kutt i utslippene av klimagasser har EU tatt ansvar. Derved har EU også erkjent at det er altfor risikabelt å forholde seg passiv.

Å gå over til lavkarbon-energikilder, som EEA-scenariene foreslår, vil gi forbrukerne høyere energiregninger. Men å la være å gjøre noe, har også en pris. Det viser flere studier som har grepet fatt i denne problemstillingen. I en av studiene antydes det at 'samfunnets karbonkostnader', dvs. kostnadene som det globale samfunnet betaler for hvert tonn karbon som slippes ut i atmosfæren, er på ca. EUR 60 pr. tonn. Andre studier antyder at prisen er mye høyere. Ulike anslag avhenger av hva slags pengemessig verdi som settes på de langsiktige konsekvensene for klima, landbruk, luftkvalitet, sykdom og vannforsyning.

Hvis vi vet at utslippene av klimagasser i EU-25 varierer fra 5 til 25 tonn karbon pr. person avhengig av hvilket land det er snakk om (tilsvarende EUR 300 til EUR 1 500 pr. person), får vi det hele i perspektiv. Til sammenligning vil en lavkarbonøkonomi medføre et pristillegg på anslagsvis EUR 45/person i 2030, noe som selvfølgelig er langt rimeligere.

Vi er friskere, men vi eksponeres fortsatt for forurensning

Europa har kommet langt i arbeidet med å redusere mange former for luftforurensning. Ikke minst er vi blitt kvitt smogen i mange områder og har redusert den sure nedbøren. Imidlertid forårsaker høye konsentrasjoner av svevestøv og bakkenært ozon helseproblemer i mange byer med omland. Bakkenært ozon er også skadelig for økosystemenes helse og for avlingene i store deler av distrikts-Europa.

Selv om utslippene er redusert, finnes disse forurensende stoffene fortsatt i høye konsentrasjoner, ofte over eksisterende målsetninger. Eksponering innebærer en nedgang i forventet levetid, forårsaker for tidlig død og omfattende forverring av helsen. De økende transportvolumene, 30 % for gods og 20 % for passasjerer i løpet av de siste 10 årene, betyr at vesentlige teknologiske forbedringer ikke har gitt noen særlig reduksjon i utslippene totalt sett.

Europa taper 200 millioner arbeidsdager hvert år på grunn av sykdom relatert til luftforurensning.

OECD har kommet til at 6,4 % av alle dødsfall og sykdomstilfeller hos små barn i Europa skyldes utendørs luftforurensning. Dette tallet er uforholdsmessig mye høyere i de nye medlemsstatene i EU. Analysen som EUs tematiske strategi for luftforurensning bygger på, som ble offentliggjort i september 2005, har vist at selv om eksisterende lovgivning implementeres i sin helhet, så vil konsekvensene for folks helse og for økosystemene fortsatt være store.

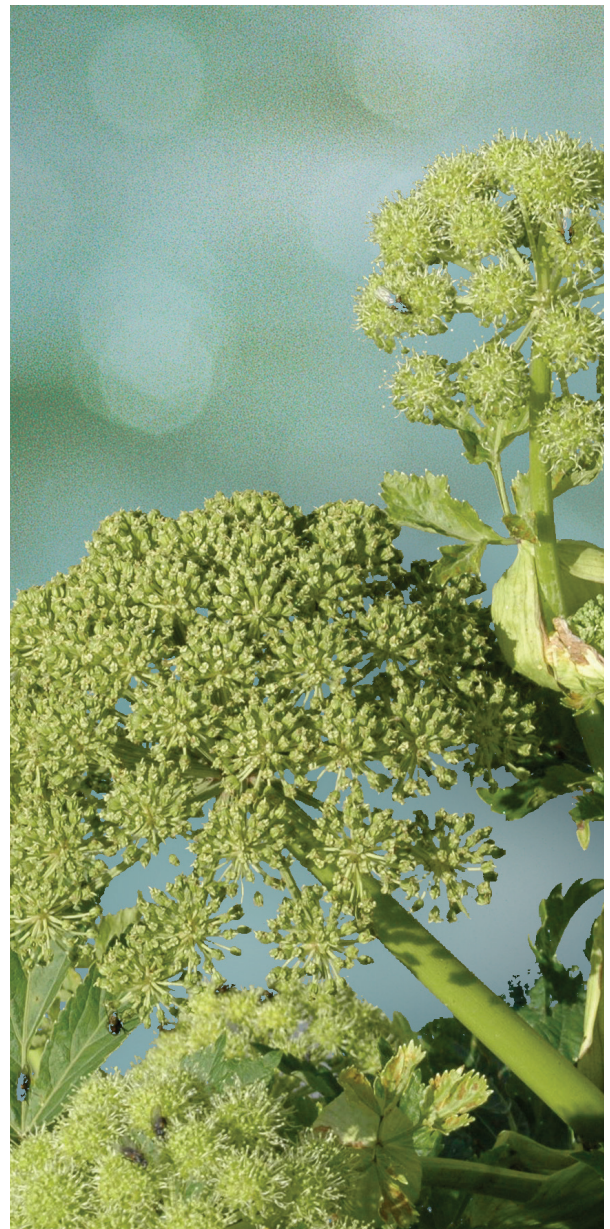
Enhver forbedring i transportteknologiene, fra hybridbiler til hydrogendrevne biler, er viktig for å redusere eksponeringen. Det samme gjelder byplanlegging, som bør omfatte integrerte transportmåter som reelle alternativer til bilbruk i mange byer.

Europas borgere utsettes også for en stadig mer omfattende 'cocktail' av forurensende kjemiske stoffer i mat og moderne forbruksvarer, inklusive i møbler, klær og husholdningsprodukter. Det fokuseres stadig mer på forbindelsene mellom kjemiske stoffer og det økte antallet tilfeller av kreft i forplantningsorganene (testikkel-, prostata- og brystkreft) og leukemi hos barn. Vi har ikke ugjendrivelige bevis på dette, men den konsekvente tilstedeværelsen av spor av kjemikalier i blodprøver og i miljøet vekker selvfølgelig bekymring. Dette er noe man burde kunne gjøre noe med. Mindre bruk av farlige kjemikalier i landbruket og mindre restmengder av kjemikalier i produktene til forbrukerne vil være nyttige bidrag i arbeidet for å redusere de stort sett ukjente effektene av slike kjemiske blandinger.

Å forebygge forurensning betaler seg

Det er gjort mye for å rense opp i Europas avløpsvann og redusere industriavfallet som forurenser vann. Det er imidlertid fortsatt et stykke igjen før EU-direktivet om rensing av avløpsvann fra byområder er fullt gjennomført. Den utviklingen som har funnet sted så langt, skyldes kapitalinvesteringer og avansert teknologi for avløpsrensing.

Trendene viser at det vil komme ytterligere reduksjoner i forurensningen av avløpsvann i EU-10, mye takket være midler fra EUs struktur- og utjevningsfond fra og med 2007. Erfaringene med forskriftene for behandling av avløpsvann de siste 20 årene viser at investeringer i behandlingskapasitet, kombinert med realistiske

økonomiske insentiver for å redusere forurensningen ved kildene, er den mest kostnadseffektive måten å redusere denne forurensningen på.

Gjennom retningslinjer som f.eks. nitratdirektivet har Den europeiske union søkt å redusere forurensningen fra landbruket. I mellomtiden har investeringer vannsektoren selv har gjort, sikret fortsatt god kvalitet på drikkevannet. Bruken av organisk og mineralsk gjødsel og plantevernmidler medfører fortsatt tilførsler til Europas elver og grunnvann. Selv om det forventes at bruken av disse kjemiske stoffene vil gå ned i EU-15, kommer bruken av mineralgjødsel sannsynligvis til å ha økt med 35 % innen 2020 i EU-10, i takt med intensivering i landbruket.

Kvaliteten på grunnvannet vil fortsatt være et problem i mange områder av Europa ettersom det kan ta tiår før forurensning som kommer ned i jorden, når fram til elvene, innsjøene og vannforsyningen. Forebygging, ved å legge om driftsmetodene, er mer kostnadseffektiv enn opprydding, særlig på lang sikt.

Forringelse av naturressursene

Tilstanden i verdens fiskebestander er en god illustrasjon på farene ved å overbeskatte naturressursene og skade økosystemenes virkemåter. Fisk er verdens siste store kilde til villmat. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) anslår at 75 % av verdens fiskebestander blir overfisket, og at populasjonene av rovfisk på toppen av næringskjeden, som tunfisk og hai, blir mindre.

I takt med at mange av Europas fiskebestander er blitt forringet, har den europeiske fiskeflåten flyttet seg til fjernere farvann, støttet av bilaterale avtaler og subsidier. Disse flåtene har spilt en rolle i det som er omtalt som at 'vi fisker oss nedover i næringskjeden' ved å fjerne betydelige mengder av artene på toppen av næringskjeden. Dermed er mange kommersielt viktige arter i faresonen og økosystemets struktur truet.

Når det gjelder naturressursene på land, er 18 % av Europas landarealer vernet i Natura 2000-nettverket,

noe som bidrar til å sikre økosystemenes helse og diversitet. Likevel utsettes Europas landskaps typer, som er en vesentlig del av kontinentets kulturarv og kritisk for det biologiske mangfold, for omfattende og potensielt irreversible inngrep. Disse forandringene, påvirker både de enkelte artene og økosystemenes virkemåte.

Det største tapet av habitater og økosystemer for biologisk mangfold på hele kontinentet i 1990-årene gjaldt lynghei, krattskog og tundra samt ulike våtmarkstyper. Mange gamle våtmarksarealer har gått tapt i utbygging av kystsoner, i bygging av dammer i fjellområder og i regulering av vassdrag. Og selv om mer av Europa nå er trebevokst enn i nær fortid, blir mange skoger drevet mer intensivt enn før.

Disse tapene har konsekvenser for den enkelte dyre- og planteart. Til tross for alle bevaringstiltak som er iverksatt som et ledd i den europeiske strategien for å verne ville planter og dyr og deres naturlige leveområder, er mange arter fortsatt truet, herunder 42 % av alle Europas stedegne pattedyr, 15 % av fuglene, 45 % av sommerfuglene, 30 % av amfibiene, 45 % av reptilene og 52 % av ferskvannsfisken.

Europas jordbunn er eksepsjonelt variert, og på hele kontinentet finnes mer enn 300 jordbunnstyper. Jord som går tapt, vil etter hvert bygges opp igjen gjennom naturlige prosesser, men det kan ta så mye som 50 år å produsere bare et par centimeter ny jord. Jordbunnen bør derfor betraktes som en ikke-fornybar ressurs. Jordbunnen utsettes for press fra mange kanter: erosjon, forsegling, forurensning, forsøltning. Disse problemene har vært vanskelige å takle hittil og forventes å forbli en utfordring i tråd med forventet framtidig utvikling i Europa når det gjelder urbanisering, intensivt jordbruk og industrialisering/avindustrialisering.

Over hele kontinentet fortsetter etterspørselen etter vann å øke, særlig i husholdningssektoren. I de nye medlemsstatene forventes husholdningenes bruk av vann å øke med 70 % i løpet av kommende tiår. Det brukes også mer vann til irrigasjon av matavlinger, særlig i Sør-Europa, som allerede har tegn til overbelastning av vannressursene. Klimaendringene

forventes å gjøre dette problemet både mer omfattende og verre. Tilgjengeligheten på lang sikt av rikelige, pålitelige og rene forsyninger med vann vil bli enda viktigere i forbindelse med framtidens arealbruksplanlegging, særlig rundt Middelhavet.

I løpet av det siste tiåret har Europa oppnådd en relativ frikopling av den økonomiske veksten fra material- og energiforbruket. I absolutte tall har imidlertid ressursbruken vært stabil. Det er store forskjeller mellom landene i EU, og materialintensiteten varierer fra ca. 11 kg/euro i BNP til under 1 kg/euro. Disse forskjellene kan delvis forklares ut fra forholdet mellom økonomisk aktivitet i industrien og i tjenestesektoren. Likevel har Vest-Europa en ressurs- og energiproduktivitet som er gjennomsnittlig fire ganger høyere enn de nye medlemsstatene. Gjennom teknologioverføring og andre tiltak har vi her store muligheter for å oppnå en bedre balanse i ressursproduktiviteten mellom EU-15 og EU-10.

Integrasjon, innovasjon og markedsreform

EUs vellykkede miljøpolitikk de siste tretti årene har for en stor del konsentrert seg om lett identifiserbare punktkilder. Problemene er hovedsakelig søkt løst ved reguleringer og teknologisk innovasjon. Utfordringen nå er å utvikle og gjennomføre en politikk på lang sikt for sektorene av økonomien som bidrar mest til diffuse kilder til forurensning.

Selv om dette resulterer i en sammenhengende, langsiktig og samtidig fleksibel politikk som har bred støtte i befolkningen, vil det sannsynligvis likevel ta flere tiår før vi kommer til å se noen vesentlig framgang. Derfor vil offentlig informasjon og bevisstgjøringstiltak bli stadig viktigere for å kunne utforme politikken på en effektiv måte.

For at politikken skal være effektiv, må den også stimulere til atferdsendring blant Europas forbrukere og fokusere på mindre miljøskadelige aktiviteter, særlig innen transport, energi og landbruk. Langsiktige institusjonelle reformer og en økonomisk planlegging

som stimulerer til økt miljøeffektivitet, kan bidra til å fremme slike aktiviteter. Disse vil kunne suppleres med markedsbaserte virkemidler. For eksempel vil fjerning av miljøskadelige subsidier og innføring av støtte til utvikling og bruk av miljøinnovasjon innen produksjon, energi, transport og landbruk være konstruktive tiltak på veien mot mer bærekraftig økonomisk virksomhet.

Det er allerede satt opp miljømål på mange politikkområder i EU, og betydelige summer er satt av til å oppmuntre til tiltak og atferd som er i tråd med miljømålene, f.eks. i forbindelse med EUs felles landbrukspolitikk (CAP). I betraktning av at arealbruksendringer får så vidtrekkende konsekvenser, kan Europa likevel ha nytte av økt samarbeid over sektorgrenser for å få på plass en bedre balansert utvikling og territorial utjevning, f.eks. mellom regionalplanlegging, byplanlegging og transportplanlegging og bruken av EUs struktur- og utjevningfond.

Transportsektoren egner seg ypperlig for å prøve ut fordelene ved mer integrerte tilnærminger. Denne sektoren har et stort antall innbyrdes forbundne drivkrefter og belastninger som påvirker miljøet. På den ene siden har sektoren oppnådd betydelige reduksjoner i utslippene av stoffer som forurensrer luften, f.eks. ozonforløpere og forsurende stoffer. Men på den annen side fortsetter utslippene av klimagasser å øke i takt med at transportbehovet (gods og passasjerer) overstiger de forbedringene som er gjort innen energirelaterte utslipp gjennom teknologiske forbedringer og strengere forskrifter.

I tråd med utviklingen av byene har transportinfrastrukturen konsekvenser for arealbruken på tre måter: den tar godt jordbruksland, forsegler jordbunnen i stadig hurtigere tempo og forårsaker en fragmentering av habitatene i hele Den europeiske union. Dessuten utsetter den store deler av befolkningen for høye støynivåer.

Vår økte appetitt på reising, både med bil og fly, har ført til at transport er kommet øverst på den miljøpolitiske dagsordenen på alle plan, fra det kommunale til det globale. Dette gjenspeiler hvor mange forskjellige

utfordringer transport representerer, fra lokale hensyn (byplanlegging og byforming) til globale (klimagasser og klimaendringer).

Langsiktige, mer integrerte tiltak har gitt meget gode resultater. Bensinsavgiftene har vist hvor effektiv en langsiktig omlegging av økonomiske insentiver kan være når den omfatter markedsbaserte virkemidler. USA og Europa har i utgangspunktet samme kjøretøyteknologi. Likevel har europeiske bensinavgifter på rundt 50 % ført til endret atferd hos forbrukerne. Sammen med politisk press for å ta ny teknologi i bruk har disse faktorene gjort nye europeiske biler nesten dobbelt så drivstoffeffektive i de siste tiårene som deres motstykker i USA, hvor avgiften på drivstoff er mye lavere. Studier tyder på at tilsvarende tilnærminger innen energiprisering vil kunne gi betydelige gevinster når det gjelder energiintensitet.

Hva vi kan gjøre

Skatte- og avgiftsreformer kan bidra til et sunnere, mer bærekraftig miljø. Å flytte skatte- eller avgiftsgrunnlaget gradvis over fra 'snille ressurser' som investeringer og arbeid og over til 'slemme ressurser' som forurensning og ineffektiv utnyttelse, vil også bidra til å internalisere miljøkostnadene i prisen på tjenester og produkter. Dette vil i sin tur gi fornuftigere prissignaler til markedet.

Beslutningstakerne kan også utarbeide supplerende tiltak for å sikre at miljøavgiftene ikke får sosialt urettferdige utslag. De som er dårligere stilt i samfunnet bruker vanligvis en større del av inntekten på å dekke grunnleggende behov som mat, vann og varme. Studier har vist at elektrisitetsavgiften føles særlig tung for fattige, mens transportavgiftene ikke føles i samme grad i og med at de har mindre tilgang til privat transport. Avgifter på forurensning er oftest nøytrale med hensyn til hvilke samfunnsgrupper de treffer.

Politikk som sikrer økte inntekter fra forbruk og mindre fra arbeid, kan også gi et bredt og stadig bredere skatte-/avgiftsgrunnlag i betraktning av at den yrkesaktive del

av befolkningen blir mindre samtidig som befolkningen eldes.

De syv tematiske strategiene som utarbeides i forbindelse med EUs 6. handlingsprogram for miljø, politikken for sektorintegrasjon og Den europeiske unions Strategi for bærekraftig utvikling oppfordrer alle til langsiktig planlegging.

Ved hjelp av en langsiktig, konsekvent politikk kan man legge om insentivene og bruke økonomiske virkemidler, markedspriser og skatter/avgifter til å redusere de stigende og stadig tydeligere kostnadene ved å bruke klodens naturressurser. Det vi oppnår av miljøeffektivitet kan også bidra til å øke Europas konkurranseevne. Økt energi- og ressursproduktivitet i Europa kan også bidra til å oppveie for andre konkurransefortrinn de nye økonomiene i Asia og Sør-Amerika har.

Likevel gjenstår det mye før vi har klart å gjennomføre politikken på en effektiv måte på alle styringsnivåer i EU. Studier EEA har gjort, tyder på at hvordan institusjonene er bygget opp, kan være like viktig som hvordan selve politikken er utformet.

Eurobarometer-undersøkelsen i 2005 viser at miljøgevinstene som er oppnådd i løpet av de siste tiårene, har støtte i opinionen, og også at Europas borgere er innstilt på å gjøre mer. Denne rapporten viser da også at mer må gjøres, både av regjeringene og av borgerne, for å få en økonomisk utvikling som står i forhold til klodens bæreevne.

Ved å skape et smartere, renere, mer konkurransedyktig og tryggere samfunn er Europa godt plassert for å ta ledelsen på dette området. En slik framgang vil legge til rette for forbedringer i den globale miljøeffektiviteten og ta vare på verdens miljøkapital.

Norge

Norge strekker seg langt inn i den arktiske region, har spredt bebyggelse og store områder med relativt uberørt natur. På grunn av petroleumsutvinning til havs, skipsfart og enkelte industrigrener (metall- og kjemikalieindustri) har Norge visse problemer med å oppfylle sine internasjonale forpliktelser om utslipp til luft. Landet har relativt lav miljøbelastning i forhold til BNP (miljøeffektiv økonomi), men resultatene for kommunalt avfall er gjennomsnittlig, og Norge ligger under gjennomsnittet når det gjelder vekst i bruk av fornybar elektrisitet, økologisk landbruk og særlig når det gjelder reduksjon av utslipp til luft av ozonforløpere.

Klimagasser			Energiforbruk			Fornybar kraft		Forsurende stoffer		Ozonforløpere			Godstransport-behov			Økologisk dyrkede arealer		Kommunalt avfall			Bruk av ferskvannressurser	
Utslipp/innb.	Utslipp/BNP	Utslipp DTT	Forbruk/innb.	Forbruk/BNP	Forbruk	Andel	Andel	Utslipp/innb.	Utslipp DTT	Utslipp/innb.	Utslipp/BNP	Utslipp DTT	Godstransport /innb.	Godstransport BNP	Godstransport DTT	Andel	Andel	Kommunalt avfall	Kommunalt avfall	Kommunalt avfall DTT	Indeks for bruk av ferskvann	Indeks for bruk av ferskvann
INGEN UTVIKLING	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT	FRAMSKRITT	INGEN UTVIKLING	FRAMSKRITT

Utslipp av klimagasser

Norge har et noe høyere utslipp av klimagasser pr. innbygger enn gjennomsnittet for Europa. Utslippene er relativt lave målt i forhold til BNP. Norge har tillatelse til å øke utslippene med 1 % fram til 2008–2012 i forhold til basisåret 1990, men i 2002 var utslippene 5 % over 1990-nivåene (9 % i 2003). Om Norge vil oppnå forpliktelsene i henhold til Kyoto-protokollen, vil avhenge av at landet bidrar til å redusere utslippene i andre land (ved å benytte mekanismene for felles gjennomføring, ren utvikling og handel med utslippskvoter) i tillegg til å hindre ytterligere vekst i utslippene hjemme.

Energiforbruk

Norge har et energiforbruk pr. innbygger som ligger godt over gjennomsnittet for Europa. Dette skyldes flere faktorer: landets store fornybare energikilder, det kalde klimaet, det at befolkningen er spredt på et stort geografisk område, og ikke minst den energiintensive industrien. I forhold til BNP er forbruket relativt lavt. Norges vekst i totalt energiforbruk ligger nært opptil gjennomsnittet for Europa.

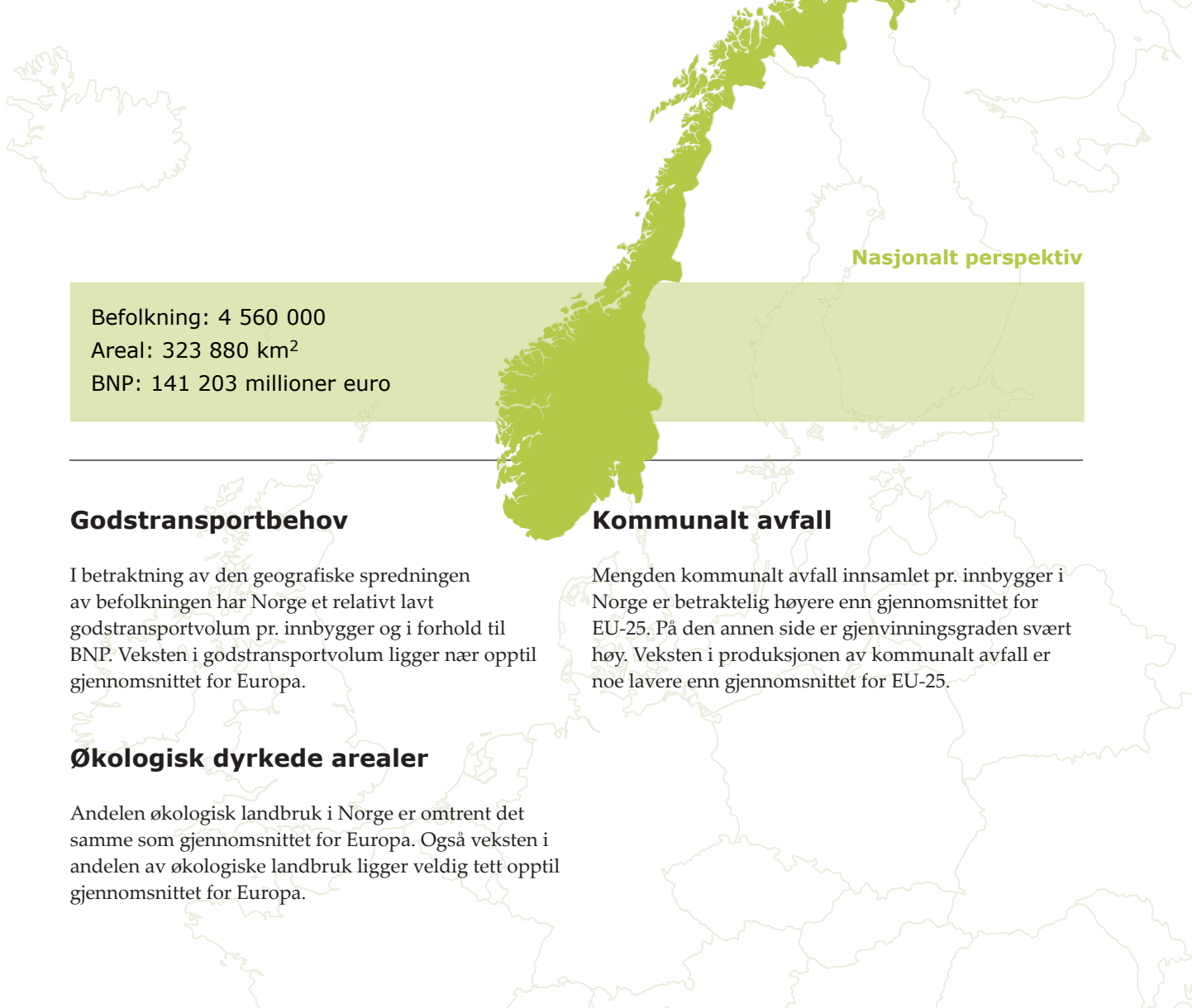
Fornybar kraft

Fornybar energi produsert av vannkraft utgjør allerede så mye som 99,5 % av den samlede elektrisitetsproduksjonen i Norge. Andelen av fornybare energikilder store vannkraftverk unntatt, ligger tett opptil gjennomsnittet for de landene som har lagt fram opplysninger. Veksten i andelen av slike fornybare kilder i den norske elektrisitetsproduksjonen har vært lavere enn gjennomsnittet for EU-25.

Utslipp av forsurende stoffer

Norge har et noe lavere utslipp av forsurende stoffer pr. innbygger enn gjennomsnittet for Europa. Norge forventes å oppfylle sine forpliktelser for 2010 i henhold til Gøteborg-protokollen til Konvensjonen om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning for alle komponenter unntatt NO_x, hvor avstanden fram til målet fremdeles er stor. Skipsfart og stasjonær forbrenning i olje- og gassindustrien utgjør storparten av Norges NO_x-utslipp.

Utslipp av ozonforløpere: Norge er den nest største forurenseren i Europa når det gjelder utslipp av ozonforløpere pr. innbygger. En betydelig kilde er VOC-utslippene som finner sted under lossing og lasting av råolje til havs. Disse utslippene har gått vesentlig ned de siste 2–3 årene takket være ny teknologi. Men NO_x-utslippene er fremdeles et stort problem.

Befolkning: 4 560 000
Areal: 323 880 km²
BNP: 141 203 millioner euro

Nasjonalt perspektiv

Godstransportbehov

I betraktning av den geografiske spredningen av befolkningen har Norge et relativt lavt godstransportvolum pr. innbygger og i forhold til BNP. Veksten i godstransportvolum ligger nær opptil gjennomsnittet for Europa.

Kommunalt avfall

Mengden kommunalt avfall innsamlet pr. innbygger i Norge er betraktelig høyere enn gjennomsnittet for EU-25. På den annen side er gjenvinningsgraden svært høy. Veksten i produksjonen av kommunalt avfall er noe lavere enn gjennomsnittet for EU-25.

Økologisk dyrkede arealer

Andelen økologisk landbruk i Norge er omtrent det samme som gjennomsnittet for Europa. Også veksten i andelen av økologiske landbruk ligger veldig tett opptil gjennomsnittet for Europa.

Bruk av ferskvannsressurser: Bare 0,7 % av de tilgjengelige vannressursene i Norge utnyttes før vannet renner ut i havet (97 %) eller via elver til nabolandene (3 %). For ytterligere informasjon, vennligst kontakt det nasjonale knutepunktet. Kontaktinformasjon finnes på:
http://org.eea.eu.int/organisation/nfp-eionet_group.html

Måltavlen

Hva?

Måltavlen er et verktøy som viser det relative miljøresultatet for medlemslandene i EEA.

Hvorfor?

For å stimulere til diskusjon både blant beslutningstakerne og borgerne i medlemslandene i EEA og fremme utveksling av kunnskap som de politiske prosessene kan bygge på. På grunnlag av måltavlen kan leseren foreta relevante sammenligninger mellom landene mot resultatene på det enkelte området som måles.

Hvem?

Den er relevant for beslutningstakerne, som må forstå endringene i miljøet og hvordan disse er en direkte eller indirekte konsekvens av en politikk.

Hvordan?

Den er basert på ni indikatorer fra EEAs kjernesett av indikatorer: klimagassutslipp, energiforbruk, fornybar kraft, utslipp av forurendende stoffer, utslipp av ozonforløpere, godstransportbehov, økologisk dyrkede arealer, kommunalt avfall, bruk av ferskvannsressurser. (Indikatorutvalget på måltavlen er EEAs ansvar og gjenspeiler ikke nødvendigvis det enkelte lands prioriteringer.)

Bruk av måltavlen

Resultatene for hver indikator vises pr. innbygger, i forhold til BNP og/eller som avstand til nasjonale klimamål. Når det gjelder klimagasser ligger f.eks. Litauens resultat i øvre 25 %-sjikt av verdien målt pr. innbygger (lys blå), i midtre 50 %-sjikt målt i forhold til BNP (blå) og er på vei til å nå målet (lys grønn).

Fargekode:

- Rød — ikke på vei til å nå det politiske målet
- Mørk grønn — innenfor 5 % av målet
- Lys grønn — på vei til å nå målet
- Lys blå — i øvre 25 %-sjikt
- Blå — i midtre 50 %-sjikt
- Mørk blå — i nedre 25 %-sjikt

Måltavlen gir opplysninger om status i ett enkelt år (2002 eller 2003) og om framgangen i løpet av en tiårsperiode (vanligvis 1992–2002 vist med bokser med piler).

Er måltavlen rettferdig?

Den er ikke en definitiv analyse av landenes miljøresultater selv om den viser mønstre i det relative miljøresultatet mellom EEA-medlemslandene. Landgrupperingene på måltavlen avdekker noen av disse mønstrene, og det samme gjelder enkelte underliggende samfunnsøkonomiske og geografiske faktorer. **Rekkefølgen på landene innebærer ingen rangering.**

For at måltavlen skal gi et så korrekt bilde som mulig, fokuserer den like mye på **nåværende status** som på **framgangen over tid**. For eksempel viser den om et land har hatt god framgang selv om resultatene for den senere tid ikke er så gode. Dernest gir tallene **pr. innbygger** en rettferdigere forståelse av resultatene som er uavhengig av landets størrelse, med mindre målet er spesifikt knyttet til BNP.

Resultater på måltavlen

- Tyskland, UK, Nederland, Frankrike og Sverige har nettopp gjennomført en omstrukturering i industrien og/eller har en lang tradisjon med miljøpolitikk. Økonomien i disse landene er generelt mindre energi- og utslippsintensive, men energiforbruket pr. innbygger er mye høyere enn i de ti nye medlemsstatene.
- Portugal, Spania og Irland, som alle har hatt en kraftig økonomisk utvikling, har vansker med å nå noen av miljømålene på måltavlen og har generelt utslippsintensive økonomier.
- Luxembourg, Slovenia, Belgia, Norge, Østerrike, Italia, Danmark, Finland og Hellas har problemer med enten å nå Kyoto-målene (byrdefordeling) eller målene for utslipp av ozonforløpere. Det er store variasjoner innenfor denne gruppen, men alle landene har relativt høye utslipp av ozonforløpere, høyt forbruk pr. innbygger og høye klimagassutslipp. Disse trendene kan i de fleste tilfellene tilbakeføres til høy transportintensitet.
- De ti nye medlemsstatene i EU, pluss Bulgaria og Romania:
 - Har økonomier med relativt høy energi- og utslippsintensitet,
 - Har de luftrelaterte målene innen rekkevidde,
 - Har høy godstransportintensitet,
 - Har de laveste registrerte nivåene av kommunalt avfall i europa.

Bare Slovenia faller utenfor og ligner mer på Belgia eller Norge, men er mer utslippsintensiv.

- Kypros, Malta, Island, Tyrkia, Liechtenstein og Sveits lar seg vanskeligere sammenligne med de andre. Flere av disse landene har først nylig blitt medlemmer av Det europeiske miljøbyrå, og prosedyrene for datautveksling med disse landene er ennå ikke på plass.

Merknad til leseren

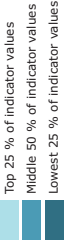
Alle landanalysene er utarbeidet i samarbeid med det enkelte land for å gi ytterligere perspektiver på landnivå for analysene til måltavlen. Utvalget av indikatorer er EEAs ansvar og gjenspeiler ikke nødvendigvis det enkelte lands prioriteringer. For å gi en grundigere forståelse av temaene på landnivå, er enkelte figurer hentet fra nasjonale kilder. Derfor er de muligens ikke alltid helt sammenlignbare med data innsamlet av Eurostat, EEA eller andre internasjonale organer. EEA tar det fulle ansvaret for sluttresultatet.

Utdrag fra rapporten

Europas miljø — Tilstand og utsikter 2005:
Landanalyse

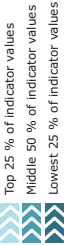
Scorecard

STATUS (2002/3)

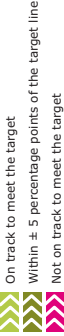

Overall, the lighter the colour or tone the better the performance.

PROGRESS (1992–2002/3)

Distance to target (DTT)

	Greenhouse gases			Energy consumption			Renewables in electricity		Acidifying substances		Ozone precursors	Freight transport demand			Organic farming	Municipal waste generation			Freshwater use	
	STATUS	STATUS	PROG.	STATUS	STATUS	PROG.	Share	PROG.	STATUS	PROG.	STATUS	STATUS	STATUS	PROG.	Share	PROG.	STATUS	PROG.	STATUS	PROG.
Lithuania																				
Czech Republic																				
Poland																				
Slovakia																				
Latvia																				
Estonia																				
Hungary																				
Romania																				
Bulgaria																				
Germany																				
United Kingdom																				
Netherlands																				
France																				
Sweden																				
Luxembourg																				
Slovenia																				
Belgium																				
Norway																				
Austria																				
Italy																				
Denmark																				
Finland																				
Greece																				
Portugal																				
Spain																				
Ireland																				
Cyprus																				
Malta																				
Iceland																				
Turkey																				
Liechtenstein																				
Switzerland																				

The countries are grouped according to a roughly similar pattern of results. These groups reflect a mixture of both socio-economic and geographic factors. The scorecard presents results for nine indicators from the EEA CSI, for a combination of progress over time (usually ten years 1992–2002; shown by boxes with arrows) and status for the latest year available (2002/2003; solid colour boxes). The scorecard also uses two colour schemes. Red/green are used when the values being compared relate directly to agreed policy average, and are necessary where there are either no hard or useable policy targets. Three shades of blue are used to show comparisons against average European performance, where the data do not allow country comparisons to be made against actual targets (light blue indicates the top relative performers). For more information on methods, targets or results please refer to the text in the report.

The listing of the countries does not represent an overall ranking